

Małgorzata Dajnowicz
Uniwersytet w Białymstoku

Liga Kobiet w terenie. Kierunki działalności organizacji na przykładzie struktur białostockich w latach 1966–1981¹

Słowa kluczowe

Liga Kobiet, PZPR, system komunistyczny, organizacja kobieca, województwo białostockie

Streszczenie

Liga Kobiet, masowa organizacja kobieca funkcjonująca w rzeczywistości Polski Ludowej, w założeniu miała być organizacją apolityczną, jednak od samego początku jej funkcjonowania, związana była z aparatem komunistycznym, czynnie wspierała budowanie i utrwalanie ładu komunistycznego w Polsce Ludowej. Przez cały okres działalności Ligi jednym z jej priorytetów było zwiększanie liczebności kół i członkiń. Organizacja również, poprzez działania propagandowe, chciała być postrzegana w środowiskach kobiecych jako użytkowa, pomocna w rozwiązywaniu codziennych problemów kobiet polskich. Od drugiej połowy lat sześćdziesiątych skupiła się na pracy w miastach i osiedlach, w miejscu zamieszkania kobiet. Były to próby budowania wpływów Ligi Kobiet w środowiskach kobiet nie tylko aktywnych zawodowo, ale również niepracujących.

¹ Artykuł przygotowany w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki, pt. *Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945–1989)* – nr 2017/25/B/HS3/02015.

Zarys kierunków działalności organizacji do drugiej połowy lat 60.

Liga Kobiet (LK)² powstała w sierpniu 1945 roku i poprzez nazwę nawiązywać miała do dorobku organizacji patriotyczno-niepodległościowej z okresu przed 1914 rokiem. W pierwszych latach działalności prace organizacji prowadzone były bez wyraźnych wytycznych, programu i statutu. Chociaż Liga określała się jako organizacja apolityczna, od samego początku związana była z Polską Partią Robotniczą (PPR) i następnie Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą (PZPR) oraz prowadziła działalność pod wpływem wytycznych tych partii. W ogólnych założeniach miała być organizacją wielonurtową i masową oraz jednocześnie dostosowaną do potrzeb nowej rzeczywistości Polski powojennej³.

Założycielkami i pierwszymi liderkami Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet (SOLK) były kobiety, które miały wcześniejsze doświadczenie polityczne, jeszcze z okresu przed 1939 rokiem. W znaczącej większości związane były z ruchem komunistycznym bądź socjalistycznym. Wśród założycielek organizacji i tzw. pierwszych działaczek należy wymienić m.in. Irenę Sztachelską⁴, która stanęła na czele Zarządu Głównego Ligi Kobiet, Izoldę Kowalską, sekretarza generalnego

² Liga Kobiet w latach 1945–1989 funkcjonowała pod trzema nazwami – od 1945 r. jako Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet i następnie jako Liga Kobiet od 9 IX 1949 r. do grudnia 1981 r. Później zmieniono nazwę na Liga Kobiet Polskich (Dz.U. z 1982 r. Nr 38, poz. 254).

³ Zob. D. Jarosz, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*, [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. 2, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarz, Warszawa 2009, s. 308–310.

⁴ Irena Sztachelska (1911–2010), członek Związku Lewicy Akademickiej „Front”, należała do Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej. W czasie II wojny światowej przebywała w ZSRR i od 1944 r. należała do Związku Patriotów Polskich. Do Polski wróciła w 1945 r. i od razu zaangażowała się w pracę w Lidze Kobiet, gdzie stanęła na czele Zarządu Głównego, pełniąc tę funkcję do 1950 r. Była posłanką na Sejm Ustawodawczy i Sejm PRL I kadencji (1947–1956).

Ligi Kobiet⁵, także Eugenię Pragierową⁶ i związaną z Białymstokiem Edwardę Orłowską⁷. Przeszłość polityczna i działalność ideowo-polityczna od 1945 roku liderki Ligi wskazywała również na kierunek polityczny, który miał być przyjęty w samej organizacji, mimo oficjalnie deklarowanej przez LK apolityczności.

Zasady działalności LK określone zostały w statucie przyjętym w 1947 roku, którego cele były jednak bardzo ogólne⁸. W opisie struktury podano Warszawę jako siedzibę władz centralnych, funkcjonować miały także koła wojewódzkie, podległe władzom centralnym i dalej powiatowe oraz miejskie wchodzące w skład struktur wojewódzkich⁹. Na przełomie 1945 i 1946 roku powstała większość zarządów wojewódzkich LK, a do najaktywniejszych należeć miały w tym czasie

⁵ Eugenia Pragierowa (1888–1964), jeszcze przed II wojną światową należała do Związku Młodzieży Socjalistycznej Szkół Średnich, a potem do Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej. Do PPR wstąpiła w 1942 r., w okresie od września 1944 r. do stycznia 1945 r. była I sekretarzem Komitetu Warszawskiego PPR, a następnie instruktorem Wydziału Organizacyjnego KC PPR. W Lidze Kobiet, w okresie od 1945 do 1950 r. pełniła funkcję sekretarza generalnego. Posłanka na Sejm Ustawodawczy oraz na Sejm PRL I kadencji. Wiceprzewodnicząca Zarządu Głównego Ligi Kobiet do 1964 r.; członek Światowej Federacji Kobiet.

⁶ Od 1945 r. pełniła funkcję dyrektora departamentu, a potem podsekretarza stanu w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej; posłanka do Krajowej Rady Narodowej w latach 1945–1948. Od 1945 do końca 1948 r. była członkiem Rady Naczelnej „lubelskiej” PPS, następnie członkiem PZPR; posłanka na Sejm Ustawodawczy (1947–1949) i Sejm PRL I kadencji (1952–1956).

⁷ Edwarda Orłowska (1906–1977), działaczka Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi od 1926 r.; komunistka urodzona w Białymstoku; I sekretarz KW PPR w Białymstoku w latach 1944–1945, od 1946 r. KC PPR; wiceprzewodnicząca Wojewódzkiego Zarządu SOLK w Białymstoku, w latach 1946–1948 kierowała Wydziałem Kobięcym PPR, a po zjednoczeniu z PPS i powstaniu PZPR analogiczną komórką przy KC PZPR do 1953 r.

⁸ W statucie SOLK z 1947 r. podano, że Liga będzie walczyć „o stały i sprawiedliwy pokój na świecie, oparty na zasadach demokratycznych”, bronić „praw i interesów kobiety” oraz „rodziny ze szczególnym uwzględnieniem interesów dziecka”. Celem Ligi miało być także „wychowanie kobiety, obywatelki, świadomej swych praw i obowiązków w stosunku do Ojczyzny i społeczeństwa” oraz „czynny jej udział w pracy państwa i w jego odbudowie” – *Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, [Warszawa], b.r.w., s. 4.

⁹ Ibidem, s. 7–8.

katowicki i łódzki¹⁰. W województwie białostockim SOLK powołano w marcu 1946 roku, o czym informował okólnik Komitetu Centralnego PPR, dotyczący pracy wśród kobiet przed referendum z 1946 roku¹¹. Powstanie organizacji w województwie białostockim poprzedzone było bezpośrednim zaangażowaniem w jej utworzenie wymienianej Edwardy Orłowskiej, ówczesnej sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PPR, następnie wiceprzewodniczącej wojewódzkiego zarządu SOLK w Białymstoku. W 1946 roku istnieć już miały zarządy powiatowe organizacji, podległe zarządowi wojewódzkiemu w Białymstoku¹².

Według sprawozdań wojewódzkiego zarządu SOLK w Białymstoku liczba kobiet zrzeszonych w Lidze w końcu 1946 roku wynosić miała około 4,5 tys. członkiń¹³, natomiast w początkach 1949 roku już 11,5 tys. kobiet należących do 269 kół¹⁴. Należy dodać, że w województwie białostockim w 1949 roku w skład 13-osobowego Wojewódzkiego Wydziału Kobiecego PZPR wchodziły dwie liderki LK¹⁵. Dominującymi obszarami aktywności LK do połowy lat pięćdziesiątych, oprócz działalności na rzecz zwiększania liczebnego członkiń organizacji, kobiet pracujących i niewykonujących pracy zawodowej, były działania służące pomocy matkom w opiece nad dziećmi, organizacja szkoleń zawodowych dla kobiet oraz działalność propagandowa, zauważalna

¹⁰ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet, sygn. 1, *S.O.L.K w Katowicach. Poradnia prawna*, k. 31, *S.O.L.K w Katowicach. Instrukcje organizacyjne*, k. 32; sygn. 2, *Protokół z posiedzenia Wydziału Spółdzielczego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, k. 9 i n.

¹¹ A. Stasiewicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1945–1948 na Białostocczyźnie w świetle dokumentów PPR*, [w:] *Kobiety na zakręcie 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014, s. 54.

¹² Archiwum Państwowe w Białymstoku (dalej: APB), Komitet Wojewódzki Polskiej Partii Robotniczej (dalej: KW PPR), sygn. 229, *Sprawozdanie II z pracy Zarządu SOLK za okres do 30 IX 1946 r.*, k. 13 i n.

¹³ A. Stasiewicz, op. cit., s. 57.

¹⁴ AAN, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (dalej: PZPR), Komitet Centralny (dalej: KC), Wydział Kobiety – KW Białystok (dalej: KWB), sygn. 237/XV-9, *Sprawozdanie Wydziału Kobiecego przy K. W. PZPR w Białymstoku za miesiąc luty 1949 r.*, k. 22.

¹⁵ AAN, PZPR, KC, WK KWB, 237/XV-9, *Sprawozdanie Wydziału Kobiecego Komitetu Wojewódzkiego P.Z.P.R. w Białymstoku za m-c wrzesień 1949 r.*, k. 45.

w różnego rodzaju inicjowanych przez Ligę akcjach wychowawczo-oświatowych kierowanych do kobiet, których celem było głównie upowszechnianie, a dalej utrwalanie w środowiskach kobiecych „zasad budowy ładu komunistycznego” w Polsce powojennej¹⁶.

Zmiany mające nastąpić w działalności organizacyjnej LK przedstawiono podczas VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 roku. Zapowiadano wówczas, że szczególną rolę w jej przyszłym rozwoju miały odgrywać zarządy wojewódzkie i powiatowe, zaangażowane w rozwiązywanie problemów kobiet, zwłaszcza na poziomie lokalnym. Alicja Musiałowa, wówczas przewodnicząca Zarządu Głównego LK podkreślała w wystąpieniu podczas zjazdu, że dla rozwiązywania problemów kobiet z poszczególnych regionów Polski potrzebna będzie pewnego rodzaju samodzielność organizacji w rozpatrywaniu spraw kobiet na poziomie działalności zarządów wojewódzkich i powiatowych LK¹⁷. W 1956 roku reaktywowano zlikwidowane w 1953 roku koła zakładowe LK, które wspierać miały kobiety w ich codziennych, indywidualnych problemach, przede wszystkim pomagać zatrudnionym w pogodzeniu dwóch przestrzeni ich aktywności, zawodowej i rodzinno-domowej. Ponadto powołana w 1955 roku Krajowa Rada Matek wskazywała, że matki polskie miały często trudności w wychowaniu swoich dzieci i potrzebowały w związku z tym pomocy. Wsparcie to zapewnić mogłaby LK, która angażowałaby się w powoływanie i prowadzenie poradni wychowawczych dla kobiet i dzieci, świetlic dla dzieci i młodzieży, także w celu rozwiązywania problemów wychowawczych z dziećmi i młodzieżą, współdziałać z sądami dla nieletnich¹⁸.

II Krajowy Zjazd LK obradował w lipcu 1957 roku. Alicja Musiałowa, w przedstawionym podczas zjazdu referacie krytyce poddała

¹⁶ Zob. szerzej M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 295–307.

¹⁷ *Codzienne sprawy kobiet to treść dalszej pracy naszej organizacji. Skróty przemówienia przewodniczącej ZG LK – Alicji Musiałowej na Plenum Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 30.X. 1956 r. (ze stenogramu)*, „Nasza Praca” 1956, nr 11–12, s. 4–7.

¹⁸ Zob. i por. M. Fidelis, *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, Warszawa 2015, s. 235–236.

model działalności Ligi z okresu wcześniejszego. Uważała, że zbyt małą uwagę organizacja poświęcała dotąd rozwiązywaniu problemów wynikających z codziennego życia kobiet. Podkreślała ponadto, że LK dotychczas była mało konsekwentna w stawianiu jasnych postulatów wobec władz partyjnych i rządowych, dotyczących uzyskania od nich wsparcia w rozwiązywaniu konkretnych potrzeb kobiet. Podczas zjazdu uczestniczki podjęły uchwałę, w której podkreślały, że odtąd LK „powinna nieustannie pracować nad podniesieniem kultury życia rodzinnego i społecznego, stawać w obronie trwałości rodziny”, również wspierać zatrudnienie kobiet w „sektorze spółdzielczym i chałupniczym oraz rozwój żłobków, przedszkoli, poradni świadomego macierzyństwa, to jest instytucji wspierających polskie matki”¹⁹. Uchwalono wówczas również nowy statut, w którym zaakcentowano potrzebę tworzenia kół lokalnych, odpowiedzialnych za rozwiązywanie konkretnych postulatów stawianych przez kobiety z danego miasta, gminy, osiedla, miejsca zamieszkania²⁰.

W województwie białostockim, zgodnie z wytycznymi Zarządu Głównego LK formułowanymi już przed II Krajowym Zjazdem Ligi²¹ oraz podczas samego zjazdu, główny nacisk w działalności organizacji położono na propagowanie modernizacji gospodarstw domowych, poradnictwo dla kobiet w zakresie prawnym i rodzinnym. Według ustaleń I. Ratman-Liwerskiej „ogółem w województwie białostockim udzielono w 1958 r. 2 tys. porad. Przewodziła w nich Łomża, która po raz pierwszy zorganizowała porady lekarskie dla kobiet, dotyczące zasad świadomego macierzyństwa”²². W tym roku powstał także, zainicjowany przez zarząd wojewódzki LK ośrodek gospodarstwa

¹⁹ M. Musiałowa, *Referat przewodniczącej ZG LK Alicji Musiałowej wygłoszony na II Zjeździe LK*, [w:] *Materiały II Zjazdu LK w dniach 11–13 lipca 1957 r.*, Warszawa 1957, s. 3–28.

²⁰ Zob. D. Jarosz, op. cit., s. 328–329; zob. i por. N. Jarska, *Liga Kobiet w terenie. Działalność Zarządu Dzielnicowego Poznań-Wilda 1956–1966*, [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2009. Referaty*, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010, s. 156–158.

²¹ *Bliżej codziennego życia kobiety*, „Nasza Praca” 1956, nr 7/8, s. 5.

²² I. Ratman-Liwerska, *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Białystok 1984, s. 130.

domowego o regionalnym zasięgu działalności. W ramach działań tego ośrodka członkinie Ligi propagowały wśród kobiet miast i wsi „nowoczesne sposoby żywienia poprzez odczyty, pogadanki, kolportaż fachowej literatury, organizowanie kursów żywienia i pokazów żywieniowych”²³.

Od początków lat sześćdziesiątych szczególną uwagę skupiała Liga na pracy zapowiadanej już w drugiej połowie lat pięćdziesiątych, dotyczącej pomocy w rozwiązywaniu codziennych, indywidualnych problemów kobiet. Efekty tej pracy miało przynieść szczególne zaangażowanie członkiń organizacji wśród kobiet miast, zwłaszcza organizowanie pracy „ligowej” na osiedlach miejskich. Ponadto, podobnie jak w przeszłości, za priorytetowy kierunek działań uznawano także tworzenie nowych kół i powiększanie liczebności członkiń w już istniejących. Priorytetowo traktowano powoływanie kół Ligi na terenie bezpośrednio zamieszkanym przez kobiety.

Kierunki i obszary aktywności Ligi Kobiet w latach 1966–1981

W 1966 roku odbył się IV Krajowy Zjazd Ligi Kobiet, podczas którego wybrano nowe władze organizacji, na czele Zarządu Głównego stanęła Stanisława Zawadecka²⁴, która zastąpiła Alicję Musiałową. Po dyskusji na temat przyszłych kierunków rozwoju organizacji podjęto uchwałę, w której określono zadania do realizacji w codziennej pracy Ligi. Wśród zadań programowych podkreślano znaczenie dla dalszego rozwoju organizacji pracy ideowo-wychowawczej, dotyczącej upowszechniania wśród kobiet „zasad ustrojowych” Polski Ludowej.

²³ Ibidem.

²⁴ Stanisława Zawadecka-Nussbaum (ur. 1921 r.), od 1946 r. członek PPR, od 1948 PZPR. W latach 1949–1952 była sekretarzem Zarządu Głównego Ligi Kobiet, w latach 1952–1953 była wiceprzewodniczącą Prezydium Stołecznej Rady Narodowej w Warszawie. Od 1958 do 1965 r. sekretarz generalny, a od 1965 do 1968 r. przewodnicząca Zarządu Głównego Ligi Kobiet. W latach 1964–1968 była zastępcą członka KC PZPR. Posłanka na Sejm PRL III (1961–1965) i IV (1965–1969) kadencji. Wchodziła również w skład Państwowej Komisji Wyborczej w wyborach do Sejmu PRL w 1965 r. Była żoną zastępcy kierownika studium wojskowego Politechniki Warszawskiej płk. Klemensa Nussbauma, późniejszego historyka izraelskiego. W 1968 r. wraz z mężem wyjechała do Izraela.

Służyć temu miał „dalszy rozwój wszystkich form działalności klubowej, organizowanie wieczorów dyskusyjnych i okolicznościowych imprez związanych z obchodami ważnych krajowych i międzynarodowych rocznic, powoływanie zespołów samokształceniowych, organizowanie konkursów”, które podkreślać miałyby „wszechstronny dorobek Polski Ludowej”²⁵. Za niezwykle istotne uznawano dalsze rozwijanie form pomocy kobiecie i rodzinie, w tym powoływanie poradni wychowawczo-opiekuńczych oraz prawnospołecznych. W celu poszerzenia oddziaływania społecznego, zapowiadano ścisłą współpracę Ligi z Komitetem Gospodarstwa Domowego, związkami zawodowymi, organizacjami spółdzielczymi, klubami osiedlowymi²⁶.

Od 1966 roku, w wyniku wytycznych uchwały KC PZPR, rolę przewodnią w rozwoju ruchu kobiecego odgrywać miały związki zawodowe, które w zamyśle władz partyjnych miałyby zastępować również działalność LK w zakładach pracy. Od końca lat sześćdziesiątych zwiększał się również odsetek kobiet wśród przewodniczących rad zakładowych oraz w tzw. aktywie społecznym związków zawodowych²⁷. Opuszczenie przez Ligę zakładów pracy spowodowało poważne zmniejszenie liczby członkiń Ligi, zwłaszcza rekrutujących się ze środowisk kobiet pracujących. Przykładowo, przewodnicząca zarządu wojewódzkiego LK w Warszawie informowała, że w 1966 roku liczba członkiń w organizacji warszawskiej zmniejszyła się z 80 tys. do niecałych 5 tys.²⁸

W ramach działalności kół miejskich i blokowych w województwie białostockim w latach sześćdziesiątych liderki LK starały się organizować wśród kobiet również tego typu zajęcia, które mogły być

²⁵ *Uchwała IV Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet*, [w:] *Materiały z obrad IV Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet 26–28 czerwca 1966 r.*, Warszawa 1966, s. 150.

²⁶ *Ibidem*, s. 154–155.

²⁷ W 1971 r. kobiety stanowiły miały w 35% składu osobowego rad zakładowych oraz 25% przewodniczących rad zakładowych – *Materiały z V Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet. Dyskusja*. Irena Sroczyńska – Sekretarz CRZZ, wiceprzewodnicząca Krajowej Rady Kobiet Polskich, „Nasza Praca” 1971, nr 10–11, s. 31.

²⁸ *Materiały z V Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet. Dyskusja*. Wiktoria Różańska – Posel na Sejm, przewodnicząca ZWLK wojew. Warszawskiego, „Nasza Praca” 1971, nr 10–11, s. 49.

przydatne w ich życiu codziennym. Były to np. pokazy kulinarne, uczono słuchaczki nowoczesnych zasad prowadzenia domu, w tym kultury podawania posiłków i przyjmowania gości. Za istotne uznawano podejmowanie zagadnień dotyczących wychowania dzieci i pielęgnowania niemowląt. Z informacji zawartych w dokumentach LK wynika, że szczególnie cenione przez matki miały być zajęcia dotyczące form spędzania czasu wolnego dzieci²⁹. W powoływanych przez LK klubach osiedlowych, na obszarze wielu miast i miasteczek województwa białostockiego, wygłaszano prelekcje na temat prawa, pedagogiki, zdrowia, oświaty sanitarnej, kultury życia codziennego oraz metod nowoczesnego urządzania domów i prowadzenia gospodarstwa domowego³⁰.

W 1967 roku LK uchwaliła nowy statut, w którym określiła jednoznacznie, że obszarem jej działania pozostawać będą miasta i osiedla miejskie. Wskazano również na znaczenie pracy polityczno-propagandowej w środowiskach kobiecych, umacnianie pozycji kobiety w społeczeństwie i rodzinie, organizację poradnictwa zawodowego dla kobiet, powoływanie placówek opieki społecznej. Informowano także w niniejszym dokumencie o konieczności rozwoju intensywnej współpracy z Komitetami Gospodarstwa Domowego, upowszechniania w społeczeństwie znaczenia godzenia życia rodzinnego kobiet z ich pracą zawodową³¹. Organizacja zaangażowała się również wówczas w tworzenie Kół Rodzin Milicyjnych, które miałyby ściśle z nią współpracować, zwłaszcza w zakresie szeroko rozumianej pracy propagandowej wśród kobiet. Zasady działania

²⁹ E. Świętochowska, *Sytuacja społeczna kobiet w PRL w latach 1956–1970 na przykładzie województwa białostockiego*, [w:] „Mała stabilizacja” w województwie białostockim 1956–1970, red. M. Markiewicz, Białystok 2012, s. 204.

³⁰ APB, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Białymstoku (dalej: KW PZPR), Wydział Organizacyjny Komitetu Wojewódzkiego (dalej: WO KW), Materiały dot. działalności LK w woj. białostockim 1969 – V 1975, sygn. 1131, *Uchwała VI Wojewódzkiej Konferencji sprawozdawczo-wyborczej obradującej w dniu 12 maja 1970 r.*, k. 86.

³¹ Zob. A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, *Rola Ligi Kobiet w popularyzowaniu polityki władz „Polski Ludowej”*, [w:] „Polska Ludowa” 1944–1989 – wybrane problemy historii politycznej i społecznej, red. D. Litwin-Lewandowska, K. Bałkowski, Lublin 2016, s. 295 i n.

kół milicyjnych miały być spójne z celami statutowymi oraz uchwałami Zarządu Głównego LK³².

Na oddzielne podkreślenie zasługiwały prowadzone przez LK poradnie prawne. Dla przykładu, w 1968 roku, jak wynika z dokumentów, poradnie prawno-społeczne i wychowania udzieliły na terenie województwa białostockiego 2 tys. porad, w tym dotyczących spraw alimentacyjnych – 548, rozwodowych – 157, prawa pracy – 225, konfliktów rodzinnych – 157, wychowania dzieci – 227. W poradniach tych działaczki Ligi pomagały zainteresowanym kobietom m.in. w pisaniu pozwów alimentacyjnych. Taką usługę zaoferowano prawie 300 kobietom³³. W latach sześćdziesiątych liczba kół LK w województwie białostockim oscylowała w granicach od około 200 do ponad 300, liczba członkiń dość szybko wzrastała, utrzymywała się w granicach ponad 4 tys. w 1966 roku i ponad 7,5 tys. w 1969 roku. W sprawozdaniu z działalności LK w województwie podkreślano, że rozwój placówek był jednak niesatysfakcjonujący. Najwięcej kół LK powołano w 1969 roku w powiecie bielskim (18) i kolneńskim (15), najmniej zaś w białostockim (3)³⁴. Większość kobiet zrzeszonych w organizacji była aktywna zawodowo, natomiast kobiety niepracujące stanowiły 30% członkiń LK³⁵.

W ramach przygotowywania do wyborów do sejmu i rad narodowych działaczki LK organizowały w 1969 roku spotkania z posłami na sejm, radnymi i oficerami wojska. W Łomży i Ełku utworzono szkoły obywatelskiego wychowania, w programie których znalazła się tematyka dotycząca zagadnień kultury, wiedzy politycznej, ekonomicznej, prawa. Do tych szkół uczęszczało wówczas 50–60 kobiet, mieszkanek tych miast. Na szczególne wyróżnienie zasługiwało nieślabnące zaangażowanie członkiń Ligi w tworzenie klubów miejskich. Stałą aktywnością organizacji było także poradnictwo prawne dla kobiet, zwłaszcza w zakresie prawa rodzinnego i cywilnego oraz organizowanie przez Ligę opieki nad dziećmi³⁶. Popularnością cieszyły

³² Zob. eadem, *Koła Rodzin Milicyjnych – powstanie, organizacja i praca propagandowa*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiecych” 2017, nr 1 (2), s. 33–34.

³³ APB, KW PZPR, WO KW, sygn. 1131, k. 101.

³⁴ Ibidem, k. 91–92, 115.

³⁵ Ibidem, k. 91–92.

³⁶ Ibidem, k. 97–105.

się konkursy czytelnicze, mające na celu inicjowanie samokształcenia, zwłaszcza wśród kobiet niepracujących zawodowo. I tak przykładowo w Białymstoku w 1969 roku zarząd wojewódzki LK zorganizował konkurs pt. „Poznajmy swoje miasto, powiat, województwo, kraj jego przemiany i osiągnięcia”, a szczególnie zainteresowane udziałem w nim były podobno gospodynie domowe, kobiety niepracujące³⁷.

W celu wzmocnienia propagandowego oddziaływania LK powoływano na obszarze struktur regionalnych coraz więcej szkół obywatelskiego wychowania, w których realizowano program dotyczący zagadnień polityki planowania i zarządzania gospodarką, na temat roli społecznej rad narodowych, PZPR, praw i obowiązków obywateli. Szkoły mieściły się w siedzibach powiatowych i miejskich struktur LK, a ich słuchaczkami były przewodniczące i członkinie zarządów kół³⁸. Podkreślano, że program tych szkół ma wynikać także z potrzeb codziennego życia kobiet oraz ich rodzin, głównie z osiedla, w tym miejsca zamieszkania. Podczas krajowego zjazdu LK w 1971 roku apelowano do członkiń organizacji o jeszcze większe niż do tej pory zaangażowanie w inicjowanie aktywności kobiet w kołach blokowych i osiedlowych „pomocnych w podnoszeniu poziomu higieny i estetyki otoczenia, organizacji miejsc zabaw dla dzieci i młodzieży, rekreacji dla dorosłych, powoływania form życia kulturalnego mieszkańców bloków i osiedli”³⁹.

W „Naszej Pracy” w 1972 roku, w dziale omawiającym różne obszary działalności kół z regionów Polski informowano odbiorczynię, że w „Liga Kobiet w Łomży jest jedną z najaktywniejszych organizacji kobiecych w województwie białostockim. W 40 kołach blokowych i terenowych LK w mieście prowadzi się ożywioną działalność” w zakresie opieki nad dziećmi i ich wychowania, wiedzy o pielęgnowaniu niemowląt, w tym podstaw higieny. Prelekcje na wyżej wymienione tematy prowadziły liderki organizacji w przykładowych świetlicach

³⁷ J. Iwanicka, *Poznajmy swój powiat, miasto, województwo kraj*, „Nasza Praca” 1969, nr 9, s. 34–35.

³⁸ M. Trybulska, *Szkoła obywatelskiego wychowania*, „Nasza Praca” 1971, nr 6–7, s. 45.

³⁹ *Materiały z V Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet. Dyskusja. Wiktoria Różańska – Poseł na Sejm...*, op. cit., s. 110.

Łomżyńskich Zakładów Terenowych czy Spółdzielni „Miś”, innych placówkach zatrudniających kobiety. Informowano w periodyku, że w 1971 roku przeprowadzono 35 tego rodzaju odczytów w wymienionych zakładach. Ponadto w ramach działalności Ligi zorganizowano także poradnię prawną dla kobiet, prowadzoną przez sędziów Sądu Powiatowego w Łomży. Z kolei w ośrodku „Praktyczna Pani” urządzano pokazy racjonalnego żywienia oraz szycia. Personel „Praktycznej Pani” służył pomocą kobietom pracującym i gospodyniom domowym, m.in. zorganizowano tam konkurs mający wyłonić najlepiej funkcjonujące koło z terenu powiatu łomżyńskiego⁴⁰.

Podwójny numer „Naszej Pracy” z 1972 roku poświęcono problematyce małżeństwa i rodziny⁴¹. Należy podkreślić, że w latach siedemdziesiątych na łamach biuletynu tematyka rodziny i wychowania dzieci pojawiała się dosyć często. Publikowano również informacje dotyczące powoływanych od początku lat siedemdziesiątych licznych poradni prawno-społecznych, informowano czytelniczki o zasadach działalności określanych w regulaminach, zmianach zachodzących w ich działalności i aktywności. Zadaniem tych placówek było udzielanie prawnej pomocy kobietom w zakresie prawa rodzinnego. Zakładano, że w 1972 roku będą funkcjonować 322 tego rodzaju poradnie przy zarządach wojewódzkich, powiatowych, miejskich i dzielnicowych oraz 98 punktów poradnictwa przy kołach terenowych miast i miasteczek z terenu kraju, które będą świadczyły usługi jeden lub dwa razy w tygodniu. Społecznie udzielać porad mieli prawnicy, nauczyciele, psychologzy i socjologzy, głównie w zakresie problemów alimentacyjnych, spraw rozwodowych, konfliktów wewnątrzrodzinnych⁴². Na terenie województwa białostockiego w 1971 roku udzielano porad w 16 funkcjonujących przy LK poradniach prawno-społecznych⁴³. Na łamach biuletynu „Nasza Praca” upowszechniano nie tylko przykłady konkretnej działalności tych placówek, przywoływano

⁴⁰ E. Lis, *Działalność społeczna łomżyńskich członkiń LK*, „Nasza Praca” 1972, nr 1–2, s. 44–45.

⁴¹ „Nasza Praca” 1972, nr 3–4.

⁴² *O działalności poradni prawno-społecznych Ligi Kobiet w 1972 r.*, „Nasza Praca” 1973, nr 9, s. 13.

⁴³ APB, KW PZPR, WO KW, sygn. 1131, k. 189.

sylwetki bohaterek, które uznawano za wybitne postaci godne upublicznienia i naśladowania, przykłady „aktywności ligowej” i wzory do naśladowania dla działaczek z regionów. Taką postacią była prawniczka z Łomży Halina Seskiewicz, członkini LK od 1970 roku, od 1975 wiceprzewodnicząca i od 1978 roku przewodnicząca ZG LK województwa białostockiego⁴⁴.

W 1974 roku ogłoszono kierunki działalności LK na terenie województwa białostockiego, w związku z obchodami 30-lecia Polski Ludowej. Zarząd Wojewódzki LK w celu uczczenia „trzydziestolecia PRL” proponował „jak największe podjęcie czynu obywatelskiego pod nazwą «Rodzina swojemu osiedlu», ogłoszonego przez ZG LK i «Przyjaciółkę», jak również uczestnictwo w powszechnym czynie społecznym mieszkańców miast w zakresie porządkowania i upiększania miast i osiedli”⁴⁵. Ponadto członkinie Ligi miały uczestniczyć w zbiorce funduszy na pomnik poległych w II wojnie światowej oraz w działalności propagandowej, dotyczącej popularyzacji „dorobku socjalistycznego” w regionie wśród mieszkańców województwa⁴⁶.

Podniosły charakter miały mieć w roku obchodów w 1975 uroczystości związane z Międzynarodowym Dniem Kobiet 8 marca. Popularyzacji tych wydarzeń służyć miały m.in. cyklicznie zamieszczone w prasie, w „Gazecie Białostockiej” i „Kontrastach” oraz prezentowane w Polskim Radiu Białystok przekazy upowszechniające dokonania kobiet, analizowane z perspektywy trzydziestolecia Polski Ludowej. Powołano Wojewódzką Radę Kobiet, która miała za zadanie „występować z inicjatywami niezbędnymi dla realizacji «programu Komitetu Honorowego obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet w województwie

⁴⁴ Halina Seskiewicz urodziła się w 1942 r. w rodzinie chłopskiej w ziemi łomżyńskiej. Z wykształcenia była prawnikiem, pracującym na stanowisku radcy prawnego w Wojewódzkim Związku Spółdzielni Rolniczych w Łomży, członek PZPR od 1968 r. Wyróżniać się miała również aktywnością w działalności w samorządzie mieszkańców; *Halina Seskiewicz*, „Nasza Praca” 1979, nr 2, s. 32–33.

⁴⁵ APB, KW PZPR, WO KW, sygn. 1131, *Kierunki działalności Ligi Kobiet woj. białostockiego w obchodach XXX-lecia PRL*, k. 225.

⁴⁶ APB, KW PZPR. WO KW, sygn. 1136, *Informacje dotyczące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego, Wytyczne Egzekutywy KW PZPR w Białymstoku w sprawie obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet*, k. 24.

białostockim»⁴⁷”. Zakładano także, że inicjatywy organizowane w roku 1975 na rzecz kobiet staną się inspiracją do rozwoju i wzmożenia aktywności społecznej ruchu kobiecego na terenie województwa⁴⁸.

Na terenie województwa białostockiego LK wskazała konkretne kierunki działań zaplanowanych na rok 1975⁴⁹. Szczególną aktywność w zakresie podejmowania różnorodnych inicjatyw wykazały komitety miejskie LK. Należy dodać, że w tym roku liczba kół miejskich w województwie wynosiła 149, zrzeszonych było w nich blisko 4,7 tys. kobiet. W sprawozdaniu zarządu wojewódzkiego LK za rok 1975 ujęto szereg działań Ligi związanych z obchodami, m.in. w zakresie organizacji pomocy opiekuńczej dzieciom (np. organizowania zajęć pozaszkolnych, opieki nad dziećmi z domów dziecka, zwłaszcza domu dziecka z Supraśla), udzielania porad prawnych, pracy kulturalno-oświatowej (częścią której był konkurs na wyróżniające się koło LK, w którym zwyciężyło koło z Dojlid Górnych z Białegostoku)⁵⁰. Ocena aktywności Ligi podczas obchodów miała zostać dokonana w I kwartale 1976 roku przez gminne i powiatowe komitety Frontu Jedności Narodowej. Kompleksową ocenę wydarzeń roku obchodów planowano przedstawić podczas obrad plenarnego posiedzenia Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodowej w dniu 8 marca, co z kolei wiązać się miało z uczczeniem Międzynarodowego Dnia Kobiet⁵¹.

Szczególne zaangażowanie w końcu lat siedemdziesiątych wykazywały koła osiedlowe LK. Przykładowo, w powołanym w lipcu 1976 roku kole LK przy komitecie osiedlowym nr 19 w Białymstoku, li-

⁴⁷ Ibidem, k. 58.

⁴⁸ Ibidem, k. 51–56 i n. Zob. szerzej: M. Dajnowicz, *Obchody Międzynarodowego Roku Kobiet 1975 na Białostocczyźnie (na tle głównych kierunków działalności Ligi Kobiet w kraju i regionie)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2017, nr 1 (2), s. 9–27.

⁴⁹ APB, KW PZPR, WO KW, sygn. 1136, k. 123 i n.

⁵⁰ Ibidem, k. 136–158.

⁵¹ APB, KW PZPR, WO KW, Informacje dotyczące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego, sygn. 1136, *Wytyczne Egzekutywy KW PZPR w Białymstoku w sprawie obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet*, k. 31; szerzej na temat obchodów Międzynarodowego Roku Kobiet – zob. M. Dajnowicz, *Obchody Międzynarodowego Roku Kobiet...*, op. cit., s. 15–25.

czącym na początku działalności 15 kobiet, działaczki koła składały wizyty osobom samotnym i chorym oraz udzielały im pomocy materialnej. Członkinie LK brały także udział w zebraniach komitetów domowych, dbały o estetyczny wygląd osiedla, zorganizowały ponadto wypoczynek dla 35 mieszkających tam seniorów⁵².

Należy stwierdzić, że w opisywanym okresie działalność LK w tzw. terenie, biorąc pod uwagę województwo białostockie, skupiała się na poszerzeniu wpływów organizacji w mieście, głównie na obszarze osiedli. Powoływanie kół blokowych i osiedlowych, w których funkcjonować miały różnego rodzaju poradnie, w tym prawne i gospodarstwa domowego miało mieć charakter użytkowy, wynikać z potrzeb kobiecych środowisk lokalnych. W ramach działalności tych kół działaczki LK miały za zadanie, zgodnie również z wytycznymi PZPR, prowadzenie pracy polityczno-propagandowej służącej upowszechnianiu idei ładu komunistycznego Polski Ludowej, właśnie głównie wśród kobiet z poziomu lokalnego. W województwie białostockim w 1976 roku funkcjonowało 166 kół LK⁵³.

W 1981 roku LKP liczyć miała blisko 500 tys. członkiń zrzeszonych w 9,6 tys. kołach. W ramach prac organizacyjnych prowadzono 36 placówek szkoleniowych z zakresu gospodarstwa domowego, 313 poradni i 161 punktów poradnictwa prawno-społecznego. Pracą Ligi, oprócz Zarządu Głównego i 49 zarządów wojewódzkich kierowało 412 zarządów miejskich⁵⁴. Jesienią 1981 roku, w sali kina „Klub” w Warszawie odbył się nadzwyczajny zjazd LK, celem którego było określenie przyszłych kierunków jej działalności. W spotkaniu zjazdowym udział wzięło blisko 400 delegatek, pochodzących z różnych regionów kraju. W wystąpieniu ustępującego wówczas zarządu LK, którego przewodniczącą była Eugenia Kempara⁵⁵, przypomniano, że

⁵² Wanda Pućko, przewodnicząca koła LK, *Udział koła Ligi Kobiet w pracy samorządu mieszkańców przy Komitecie Mieszkańców przy Komitecie Osiedlowym nr 19 w Białymstoku*, „Nasza Praca” 1977, nr 3, s. 48–49.

⁵³ APB, KW PZPR, WO KW, *Informacje dotyczące działalności partii wśród kobiet i ruchu kobiecego*, sygn. 1137, k. 31.

⁵⁴ *Sprawozdanie z działalności Ligi Kobiet w latach 1979–1981*, Warszawa, listopad 1981, s. 4.

⁵⁵ Eugenia Kempara (ur. w 1929 r. w Księżynie) – polska działaczka

po sierpniowych wydarzeniach 1980 roku organizacja „opowiedziała się za socjalistyczną odnową życia, widząc w niej gwarancję prawidłowego, harmonijnego rozwoju całego społeczeństwa i każdego człowieka”⁵⁶. Podjęto wówczas uchwałę o zmianie nazwy organizacji na LKP, przyjęto nowy statut oraz skierowano apel do kobiet polskich o stworzenie „wspólnego frontu działania na rzecz pokoju i normalizacji życia” oraz o poparcie dla idei Frontu Jedności Narodowej. W związku z tym, podczas zjazdu jasno zostały określone przyszłe kierunki działań organizacji⁵⁷. W nowym statucie podkreślono konieczność zaangażowania Ligi w powoływanie kół i ich działalność w zakładach pracy, określono przy tym podstawowe kierunki i zakres działania Ligi na ich terenie. W programie działania kół zakładowych podano, że w szczególności w ramach aktywności organizacji dbać należy o interesy kobiet pracujących w zawodach „szczególnie przydatnych społecznie”, a więc w oświacie, służbie zdrowia, przemyśle lekkim. Istotną kwestią było kształtowanie szeroko rozumianych postaw socjalistycznych u kobiet pracujących, do czego zobowiązane miały być działaczki organizacji z kół zakładowych⁵⁸. Dla przykładu, w wymienianej Łomży w końcu 1981 roku działalność prowadziło 75 kół zakładowych, w Suwałkach 58 kół, do których należało ponad 2 tys. członkiń. Najwięcej kół zakładowych notowano wówczas w Katowicach (288), Kielcach (154) i Wałbrzychu (143)⁵⁹.

państwowa, żołnierz, prokurator, prawnik; poseł na Sejm PRL VII (1976–1980) i VIII (1980–1985) kadencji, członek Rady Państwa (1976–1985). Od 1949 r.; członek KC PZPR (1980–1981). Od 1975 r. do 1981 r. przewodnicząca Zarządu Głównego Ligi Kobiet, przewodnicząca Centralnej Rady Organizacji Rodzin Wojskowych (1959–1975), przewodnicząca Krajowej Rady Kobiet Polskich przy Ogólnopolskim Komitecie Frontu Jedności Narodu (1977–1983) oraz członek Prezydium tego Komitetu (1977–1983).

⁵⁶ *VIII Nadzwyczajny Zjazd Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1982, nr 1, s. 2–3.

⁵⁷ *Referat Programowy Prezydium Ustępującego Zarządu Głównego*, „Nasza Praca” 1982, nr 1, s. 6–7; *Uchwała VIII Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet*, Warszawa, 28–29 listopada 1981 r., *Apel do kobiet polskich, Co nowego w statucie*, „Nasza Praca” 1982, nr 1, s. 50, 51, 53.

⁵⁸ *Program działania Ligi Kobiet Polskich w kołach zakładowych*, „Nasza Praca” 1982, nr 2, s. 12–14.

⁵⁹ *Koła w zakładach pracy*, „Nasza Praca” 1982, nr 2, s. 15. W Katowicach notowano

Uwagi podsumowujące

Liga Kobiet, masowa organizacja kobieca funkcjonująca w rzeczywistości Polski Ludowej, w założeniu miała być organizacją apolityczną, jednak od samego początku jej funkcjonowania, związana była z aparatem komunistycznym, również poprzez członkostwo liderki organizacji najpierw w PPR, a później PZPR. Czynnie wspierała budowanie i utrwalanie ładu komunistycznego w Polsce Ludowej. Przez cały okres działalności Ligi jednym z jej priorytetów było zwiększanie liczebności członkiń, tworzenie jak największej masowości organizacji, a przez to utrwalanie wpływów w różnych kobiecych grupach społecznych, zawodowych i środowiskowych.

Od przełomu lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych LK zaczęła ekspandować, wyraźniej niż wcześniej, konieczność włączania się organizacji w rozwiązywanie codziennych problemów kobiet polskich, angażowała się w tworzenie struktur poziomu lokalnego, pracę propagandowo-wychowawczą w miejscu zamieszkania. W 1966 roku po „opuszczeniu zakładów pracy” przez LK, organizacja angażowała się zaczęła bardziej niż wcześniej w umacnianie swoich wpływów na osiedlach miejskich czy w klubach osiedlowych. Zgodnie ze statutem z 1967 roku głównym celem organizacji pozostawała praca propagandowa, wynikająca z wytycznych KC PZPR oraz tzw. użytkowa w miastach. Ta użyteczność Ligi, utrwalana w latach siedemdziesiątych, polegać miała na zaangażowaniu członkiń w pomoc kobietom w ich miejscu zamieszkania, w powoływanych przez organizację poradniach prawno-społecznych, placówkach socjalnych dotyczących opieki nad matką i dzieckiem czy inicjatywach mających za zadanie usprawnienie i unowocześnienie kobiecego gospodarstwa domowego. Miało to z kolei przynieść efekt w postaci wpływów Ligi nie tylko w środowiskach kobiet pracujących, ale i gospodyń domowych.

W przyszłych kierunkach rozwoju organizacji od 1981 roku, już pod zmienioną nazwą jako Liga Kobiet Polskich, podtrzymywała Liga wcześniej określony ideowo-polityczny kierunek działalności, związany z utrwalaniem porządku socjalistycznego i tzw. linią rządową oraz

w kołach zakładowych około 27 tys. członkiń, a w Kielcach i Wałbrzychu około 9 tys. członkiń w każdym z tych miast.

wytyczaną przez PZPR. Główne akcenty zaangażowania położyła organizacja na działalność wśród kobiet, ze szczególnym uwzględnieniem środowisk kobiet pracujących.

Małgorzata Dajnowicz

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, Komitet Centralny, Wydział Kobiety – KW Białystok, sygn. 237/XV-9.

Archiwum Akt Nowych, Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet, sygn. 1, 2.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Białymstoku, Wydział Organizacyjny Komitetu Wojewódzkiego, sygn. 1131, 1136, 1137.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki Polskiej Partii Robotniczej, sygn. 229.

Źródła niepublikowane

Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, [Warszawa], b. r. w.

Materiały źródłowe sprawozdawcze

Musiałowa A., *Referat przewodniczącej ZG LK Alicji Musiałowej wygłoszony na II Zjeździe LK*, [w:] *Materiały II Zjazdu LK w dniach 11–13 lipca 1957 r.*, Warszawa 1957.

Uchwała IV Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet, [w:] *Materiały z obrad IV Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet 26–28 czerwca 1966 r.*, Warszawa 1966.

Publikacje prasowe

VIII Nadzwyczajny Zjazd Ligi Kobiet, „Nasza Praca” 1982, nr 1.

Apel do kobiet polskich, Co nowego w statucie, „Nasza Praca” 1982, nr 1.

Bliżej codziennego życia kobiety, „Nasza Praca” 1956, nr 7/8.

Codziennie sprawy kobiet to treść dalszej pracy naszej organizacji. Skróty przemówienia przewodniczącej ZG LK – Alicji Musiałowej na Plenum Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 30.X. 1956 r. (ze stenogramu), „Nasza Praca” 1956, nr 11–12.

Halina Seskiewicz, „Nasza Praca” 1979, nr 2.

Iwanicka J., Poznajmy swój powiat, miasto, województwo kraj, „Nasza Praca” 1969, nr 9.

Koła w zakładach pracy, „Nasza Praca” 1982, nr 2.

Lis E., Działalność społeczna łomżyńskich członkiń LK, „Nasza Praca” 1972, nr 1–2.

Materiały z V Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet. Dyskusja. Irena Sroczyńska – Se-

ekretarz CRZZ, wiceprzewodnicząca Krajowej Rady Kobiet Polskich, „Nasza Praca” 1971, nr 10–11.

Materiały z V Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet. Dyskusja. Wiktoria Różańska – Poseł na Sejm, przewodnicząca ZWLK wojew. Warszawskiego, „Nasza Praca” 1971, nr 10–11.

„Nasza Praca” 1972, nr 3–4.

O działalności poradni prawno-społecznych Ligi Kobiet w 1972 r., „Nasza Praca” 1973, nr 9.

Program działania Ligi Kobiet Polskich w kołach zakładowych, „Nasza Praca” 1982, nr 2.

Referat Programowy Prezydium Ustępującego Zarządu Głównego, „Nasza Praca” 1982, nr 1.

Trybulska M., *Szkoła obywatelskiego wychowania*, „Nasza Praca” 1971, nr 6–7.

Uchwała VIII Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet, Warszawa, 28–29 listopada 1981 r., „Nasza Praca” 1982, nr 1.

Wanda Pućko, przewodnicząca koła LK, Udział koła Ligi Kobiet w prac samorządu mieszkańców przy komitecie mieszkańców przy komitecie osiedlowym nr 19 w Białymstoku, „Nasza Praca” 1977, nr 3.

Opracowania

Dajnowicz M., *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016.

Dajnowicz M., *Obchody Międzynarodowego Roku Kobiet 1975 na Białostoczczyźnie (na tle głównych kierunków działalności Ligi Kobiet w kraju i regionie)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2017, nr 1 (2).

Fidelis M., *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, Warszawa 2015.

Jarosz D., *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*, [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. 2, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2009.

Jarska N., *Liga Kobiet w terenie. Działalność Zarządu Dzielnicowego Poznań-Wilda 1956–1966*, [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2009. Referaty*, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010.

Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Koła Rodzin Milicyjnych – powstanie, organizacja i praca propagandowa*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2017, nr 1 (2).

Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Rola Ligi Kobiet w popularyzowaniu polityki władz „Polski Ludowej”*, [w:] „Polska Ludowa” 1944–1989 – *wybrane problemy*

historii politycznej i społecznej, red. D. Litwin-Lewandowska, K. Bałękowski, Lublin 2016.

Ratman-Liwerska I., *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Białystok 1984.

Stasiewicz A., *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1945–1948 na Białostocczyźnie w świetle dokumentów PPR*, [w:] *Kobiety na zakręcie 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014.

Świętochowska E., *Sytuacja społeczna kobiet w PRL w latach 1956–1970 na przykładzie województwa białostockiego*, [w:] *„Mała stabilizacja” w województwie białostockim 1956–1970*, red. M. Markiewicz, Białystok 2012.

The fieldwork of the League of Women. The organisation's course of action on the basis of the Białystok's structure during 1966–1981

Key words

League of Women, Polish United Workers' Party (PZPR), communist state, an organisation of women, Białystok Voivodeship

Abstract

The League of Women was a mass organisation consisting of women that functioned during the reality of the People's Poland, a name which is a semi-official reference to the Polish People's Republic (PRL). In its essence, it was supposed to be an apolitical organisation, yet, from its very start, it had been associated with the communists, actively supporting the building and the sustaining of the communist order in the People's Poland. Throughout the period of its operations, one of the League's priorities was the wide-spreading of its circle of influence and the increasing of its members. By utilising propaganda, this organisation wanted to be perceived for its usefulness and willingness to help the Polish women with their problems. After the second half of the 60s, the League of Women concentrated its work in cities, neighborhoods, and places where women lived. This was but a ploy to build up its influence within the community of women, both employed and those who had no jobs.

Frauenliga (Liga Kobiet) im Feld. Richtungen der Tätigkeit der Organisation mit dem Beispiel von Bialystoker Strukturen in den Jahren 1966–1981

Schlüsselworte

Frauenliga (Liga Kobiet), PZPR, kommunistisches System, Frauenorganisation, Woiwodschaft Białystok

Zusammenfassung

Die Frauenliga, eine weibliche Massenorganisation, die in der Realität von der Volksrepublik Polen funktionierte, sollte eine apolitische Organisation sein, aber von Anfang an war sie mit dem kommunistischen Apparat verbunden und unterstützte aktiv den Aufbau und die Konsolidierung der kommunistischen Ordnung in der Volksrepublik Polen. Während der Gesamtdauer der Tätigkeit von der Liga bestand eine ihrer Prioritäten darin, die Anzahl der Kreisen und Mitglieder zu erhöhen. Die Organisation wollte durch Propagandaaktivitäten in Frauenumgebungen als nützlich und hilfsbereit bei der Lösung alltäglicher Probleme polnischer Frauen wahrgenommen werden. Seit der zweiten Hälfte der sechziger Jahre konzentriert sich die Organisation auf der Tätigkeit in Städten und Stadtvierteln, in denen Frauen wohnten. Dies waren Versuche, den Einfluss von der Frauenliga nicht nur auf das Milieu von berufstätigen Frauen, sondern auch auf diejenigen, die nicht arbeiteten, auszuüben.

Работа Лиги женщин на местах. Направления деятельности организации на примере белостокских структур в 1966–1981 гг.

Ключевые слова

Лига женщин, ПОРП, коммунистическая система, женская организация, белостокское воеводство

Резюме

Лига женщин, массовая женская организация действующая в условиях коммунистической Польши должна была быть аполитичной организацией, однако с самого начала её работы она связана была с коммунистическим аппаратом, оказывая активную поддержку в создании о поддержании коммунистического строя в Польской Народной Республике. В течении всего времени деятельности Лиги, одним из ей приоритетов был набор новых членов и создание новых

кружков. Также путём пропагандистской деятельности, Лига хотела показать себя полезной для женщин организацией, способной оказать посильную помощь при повседневных заботах польских женщин. Со второй половины шестидесятых организация сосредоточилась на работе в городах и жилмассивах – в местах, где жили женщины. Это была попытка расширить влияние Лиги Женщин не только в среде работающих женщин, но также неработающих.